

מתנות לאביונים

אלכסנדר ציקין

תוספתא מסכת מגילה (ליברמן) פרק א הלכה ה

מגבית פורים לפורים ומגבית העיר לאותה העיר אין מדקדקין במגבית פורים אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר אל יפול לכיס של צדקה ר' ליעזר או' מגבית פורים אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו ר' מאיר או' הלוח מעות מחבירו ליקח בהן פירות אל יקח בהן פירות מפני שגונב דעת מלוה ר' שמעון בן לעזר או' משם ר' מאיר הלוח מעות מחבירו ליקח בהן חלוק אל יקח בהן טלת טלת אל יקח בהן חלוק מפני שגונב דעת מלוה

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק א

מגבת פורים לפורים א"ר לעזר ובלבד שלא ישנה ממנה העני רצועה למנעלו אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנין לו אין משנין במעות פורים הא שאר כל המעות משנין אלא כל המעות עד שלא ינתנו לגיזברין את רשאי לשנותן משניתנו לגיזברין אין את רשאי לשנותן:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב

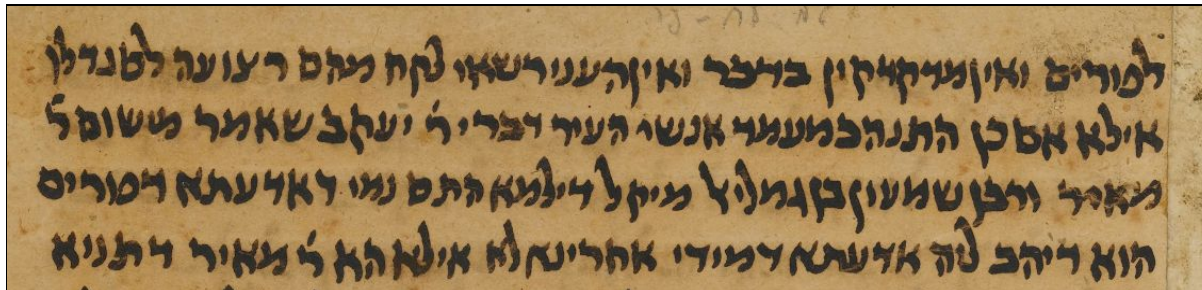
הלכה טז
וחייב לחלק לעניים ביום הפורים, אין פחות משני עניים נותן לכל אחד מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין שנאמר ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני עניים, ואין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו, ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת.
הלכה יז
מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר +ישעיהו נ"ז+ להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים.

חינוכי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף עח עמוד ב

הא דתנן מגבת פורים לפורים. מותר מגבת פורים קאמר שאם הותירו יהא לפורים הבא, ויש לפרש שכל מה שגבו ביום פורים אף על פי שגבו סתם יהא לסעודת פורים, וכן עיקר. וקתני עלה בתוספתא ומגבת העיר לאותה העיר, ואין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי ועני זה אינו ראוי אלא נותנין לכל כדי שיהיו הכל שמחין עמנו בין ראוי בין שאינו ראוי, דימי משתה ושמחה כתיב, ומשלוח מנות נמי כתיב, וכן מצאתי בירושלמי פ"ק דמגילה אין מדקדקין במעות פורים אלא כל הפושט ידו ליטול נותנין לו, וכן מנהג בכל ישראל ואפי' ליתן לגוים דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנין לכל אם אין אנו נותנין לגוים יש בו משום איבה, ותנן (גיטין ס"א א') מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, ואפשר שבכלל אין מדקדקין יש ג"כ שאין אומרין בכך וכך די להם אלא לוקחים את העגלים לרוב כמו שפרש"י ז"ל, מפני שמצאתי בתוספתא כלשון הזה אין מדקדקים במגבת פורים אבל לוקחים את העגלים ושוחטין ואוכלין אותם והמותר אל יפול לכיס של צדקה.

רי"ף מסכת בבא מציעא דף מח עמוד ב

דתניא מגבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ ורבן גמליאל מקיל

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף עח עמוד ב (גירסא משוארת שהיתה בפני הרמב"ן)

מגבת פורים - לפורים, מגבת העיר - לאותה העיר, ואין מדקדקין בדבר. רבי אליעזר אומר: מגבת פורים לפורים, ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו, אלא אם כן התנה במעמד אנשי העיר, דברי רבי יעקב שאמר משום רבי מאיר. ורבן שמעון בן גמליאל מיקל.

רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת בבא מציעא (לפי דפי הרי"ף) דף מח עמוד ב

[בבא - מציעא עח ב/ מגבת פורים לפורים, כלומר גבוי שעושין הגבאין לצורך פורים לפורים כלומר יתנוה לצדקה של פורים ולא לצדקה אחרת. ואין מדקדקין בדבר, לדעת אם יצטרך כל הגבוי לעניים ולא ניתן להם כל הגבוי אלא דיים בכך והשאר יהיה לצדקה אחרת אלא הואיל וגבוהו לצדקה של פורים ינתן כל הגבוי לעניים לאכול ולשתות בפורים. ואין העני רשאי לעשות מהן רצועה לסנדלו אלא א"כ התנה במעמד טובי העיר, שאם יקח מהם דבר שאינו (צריך) [צורך] סעודה נמצא מעביר על דעת הגבאין ונקרא גזלן ורבן גמליאל מיקל דיכול לעשות בהן העני רצונו וקיי"ל כותיה דנהי דאסור לשנות מדעת בעל הבית אבל אי עביד לא מקרי גזלן אלא אמרו ידו על התחתונה כדסתם לן תנא כל המשנה וכו'.

שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף עח עמוד ב

ואין מדקדקין בדבר. כלומר אין מדקדקין אחריו אם יעשה כן אם לא אלא שמלמדין אותו שלא יקח בהם חלוק אלא שיקיים בהם שמחת פורים. הראב"ד: וזה לשון הראב"ד ז"ל: ודילמא שאני התם דאדעתא דפורים הוא דיהבי ליה וכו'. פירוש העם כשנותנים המעות ליד הגבאי לא נתנו אלא לשמחת פורים לקיים מהם משתה שמחה ויום טוב ואין מעבירין על המצות. עד כאן:

האגודה מסכת בבא מציעא פרק ו סימן קכב

מגבת פורים לפורים ואין העני רשאי לשנות. פסק רב אלפס דהלכה כרבי גמליאל דמיקל ומותר לשנות ואפילו העני בעצמו. פירש ר"י דהציבור יכולין לשנות לכל מה שירצו ואפילו באה לידי גבאי ואפילו מנורה בבית הכנסת מותר לשנותו למצוה אחרת, עיין בערכין [י' ע"ב].

הגהות אשרי מסכת מגילה פרק א סימן ז הגהה ב

מעות שחשב בלבו לחלקם ביום פורים אינו רשאי לשנותם אלא אותם מעות עצמן חייב לחלק. מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים כולם יתנום לעניים בפורים ואין מדקדקין בדבר לומר דין בפחות אבל לוקחים את העגלים לרוב בכל המעות והמותר שלא יספיקו לאכול בפורים יפול לכיס של צדקה. מא"ז:

חידושי הר"ן מסכת בבא מציעא דף עח עמוד ב

מגבת פורים לפורים פירש"י ז"ל שאעפ"י שגבו הגבאים יותר ממה שצריכים העניים לסעודת פורים אין מדקדקין בדבר לומר די להם בכך והשאר יפול לכיס של צדקה אלא לוקחים עגלים לרוב ואוכלים ואם הותרו יהא לצדקה והכי איתא בתוספתא דתניא התם אין מדקדקין במגבת פורים אלא לוקחים את העגלים ושוחטין ואוכלין אותם:
ואחרים פרשו דהכי קאמר מגבת פורים לפורים שמותר מגבת פורים אינו נופל לכיס של צדקה אלא מניחים אותו לפורים הבא וי"מ דה"ק מגבת פורים דכל מה שגבו סתם בפורים יהא לסעודת פורים דמסתמא כל הנותן על דעת סעודת פורים הוא נותן ואין מדקדקין בדבר לומר עני זה ראוי וזה אינו ראוי אלא כל הפושט יד ליטול יטול כדי שיהו הכל שמחין דימי משתה ושמחה כתיב והיינו דגרסינן בירושלמי דמגילה אין מדקדקין במעות פורים כל הפושט יד ליטול וכתב הרמב"ן ז"ל שכן מנהג בכל ישראל ואפי' ליתן לגוים דהואיל ואין מדקדקין בדבר ונותנים לכל אם אין אנו נותנים לגוים איכא משום איבה ותנן מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום:

מרדכי מסכת בבא בתרא פרק השותפין [המתחיל ברמז תסד]

פ"ק דערכין ת"ר האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת ליד הגבאי מותר לשנותה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה אינו והא ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דאישתהי מעשה ומייתי להו וההיא דפ"ק דב"ב דת"ר קופה לעניי העיר תמחוי לעניי (*כל עולם) [העולם] ורשאין בני העיר לעשות קופה תמחוי לחלקה לעניי עולם אם ירבו עליהם ותמחוי קופה ולשנותם למי שירצה פר"י בני העיר ודאי רשאין אבל גבאי שגבה קופה או תמחוי אינו רשאי לשנות אפילו לדבר מצוה וה"מ דבני העיר רשאין לשנות לדבר מצוה אבל לא לדבר הרשות וההיא דפ' המקבל דאמר התם מגבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר ואין העני רשאי לקנות מהם אפילו רצועה לסנדלו א"כ התנה במעמד אנשי העיר דמשמע דוקא לפורים אבל לשאר מצוה לא היינו דוקא הגבאי כיון שגבה מגבת פורים אין [*הגבאי כן מצאתי במ"י] יכול לשנותה למצוה אחרת וכן אם גבה לעניי העיר אין יכול הגבאי לשנותה וליתן לעניי עיר אחרת אבל בני העיר יכולין לשנות מגבת פורים לד"א ובלבד שיהא לדבר מצוה דומיא דקופה ותמחוי שרשאין בני העיר לשנותן כיון דדבר מצוה ניהו והכי נמי רשאין בני העיר לשנות מגבת פורים לעניי עיר אחרת וי"ס דגרסי פ' המקבל ולא יקח מהם רצועה לסנדלו א"כ כו' משמע דאגבאי (*קאמר) [*קאי] שכבר הן ביד הגבאי וההיא דפ"ק דערכין דת"ר ישראל שהתנדב מנורה לבהכ"ס אסור לשנותה ומסקינן דלדבר מצוה מותר לשנותה (ומוכח התם דאפי' גבאי מותר לו לשנותה דקאמר התם שעזרק טייעא אינדב שרגא לבי כנישתא ושנייה חזנא כו') אומר ר"י דוקא נדבת בית הכנסת [רמז תצב] אבל בנדבת עניים אין הגבאים יכולין לשנותה אפילו לדבר מצוה אלא רבי ינאי ודכותיה דאיכא רווחא לעניים והאינדא דעבידנא שנותנין מן הצדקה לכל [*צרכיהם] [*צרכי העיר] פירש ר"י משום דלב ב"ד מתנה עליהם כשפוסקין בני העיר הצדקה ביניהם עושין על דעת שיעשו הגבאים כל מה שירצו:

חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף ז עמוד א

ומסתברא דמתנות לאביונים היינו אפילו בב' פרוטות דשוה פרוטה חשיבא מתנה אבל לא בפחות כדאיתא בגיטין (כ' א') ובדוכתי אחריתי.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ז עמוד א - דף ז עמוד ב

ומתנות לאביונים. תני רב יוסף: ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד. ומתנות לאביונים - שתי מתנות לשני בני אדם. רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא, שלח ליה: קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא סוקא דקשבא, ומלי כסא קמחא דאבשונא. אמר ליה אביי: השתא אמר מרי: אי חקלאה מלכא ליהוי -

דיקולא מצואריה לא נחית. הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא, ומלא כסא דפלפלתא אריכא. אמר אביי: השתא אמר מר: אנא שדרי ליה חוליא ואיהו שדר לי חורפא. אמר אביי: כי נפקי מבי מר הוה שבענא, כי מטאי להתם קריבו לי שיתין צעי דשיתין מיני קדירה, ואכלי בהו שיתין פלוגי. ובישולא בתרייתא הוו קרו ליה צלי קדר, ובעאי למיכס צעא אבתרה. אמר אביי: היינו דאמרי אינשי: כפין עניא ולא ידע. אי נמי: רווחא לבסימא שכיח. אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי.

טור אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצד

חייב כל אדם ליתן מתנות לעניים ולפחות שתי מתנות לב' עניים מעות שגבן לחלק' לעניים בפורים אין רשאי לשנותן לצדקה אחרת ואין העני רשאי להוציאן לד"א אלא בסעודת פורים ואין מדקדקין בהן אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנין לו אחד ישראל ואחד עו"ג: